

ROMAN MARCINKOWSKI

Uniwersytet Warszawski

ORCID: 0000-0001-9646-1191

Kary śmierci według Miszny¹

DOI: doi.org/10.26142/stgd-2021-009

Streszczenie: Miszna wymienia cztery kary śmierci: ukamienowanie, uduszenie, spalenie i ścięcie, ale tej ostatniej kary zaniechano, uznając ją za barbarzyńską. Zgodnie z tradycją karę śmierci zatwierdzał sąd składający się z dwudziestu trzech sędziów. Artykuł, opierający się na oryginalnym tekście Miszny, przedstawia w wielkim skrócie instytucje sądowe różnych typów, omawia zakres władzy sędziów, prawo procesowe, a szczególnie procedurę sądową w sprawach karnych (przesłuchanie świadków, osądzanie, wydawanie wyroków). Precyzuje, za jakie winy wymierza się określoną karę śmierci oraz podaje sposoby jej wykonania.

Słowa kluczowe: judaizm, Miszna, Sanhedryn, kary śmierci

The Death Penalty According to The Mishnah

Abstract: The Mishnah lists four death sentences: stoning, strangulation, burning and beheading, although the latter was abandoned as it was considered barbaric. According to tradition, the death penalty was ruled by a court of twenty-three judges. The article, based on the original text of the Mishnah, briefly presents various types of judicial institutions, discusses the scope of judges' powers, procedural law, and in particular the court procedure in criminal matters (hearing witnesses, judging, issuing judgments). It specifies the faults for which the specific death penalty is imposed and describes the methods of its execution.

Keywords: Judaism, Mishnah, Sanhedrin, death penalty

---

¹ Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki w latach 2020-2025, nr projektu 22H 18 0183 87.

Wprowadzenie

Kopalnię wiedzy na temat systemu sądownictwa w starożytnym Izraelu, zasad organizacji trybunałów sądowych oraz reguł rządzących procedurą sądową, związanych szczególnie z karą śmierci stanowi czwarty dział Miszny *Nezikin* (Szkody), który obejmuje dziesięć traktatów. Pierwsze trzy stanowiły wcześniej jeden wyjątkowo duży traktat. Po rozdzieleniu i tak zawierają po dziesięć rozdziałów każdy. Zagadnienia poruszane w trzech pierwszych traktatach tj. *Bawa kama*, *Bawa meci'a* i *Bawa batra* skupiają się głównie na szkodach i odszkodowaniach, stąd nazwa całego działu. Omawia się tu również prawa dotyczące rzeczy znalezionych, udzielania pożyczek, dzierżawy i najmu, nabywania własności, szczególnie nieruchomości, sprzedaży majątku, zasad dziedziczenia oraz spłaty długów. Stąd też porządek ten, a w szczególności trzy pierwsze traktaty określa się niekiedy mianem kodeksu prawa cywilnego. Czwarty traktat *Sanhedrin* (Sanhedryn) stanowi kodeks prawa cywilnego i karnego. Przedstawia instytucje sądowe różnych typów, omawia zakres władzy sędziów, prawo procesowe, a szczególnie procedurę sądową w sprawach karnych (przesłuchanie świadków, osądzanie, wydawanie wyroków). Precyzuje, za jakie winy wymierza się karę śmierci oraz podaje sposoby jej wykonania. Wyjaśnia także zasady karania niegodziwego i nieposłusznego syna oraz prawa dotyczące arcykapłana i króla, wyklętego miasta oraz fałszywych proroków. Zajmuje się również życiem pozagrobowym i stanowi podstawowe źródło teologii rabinicznej na ten temat. W tym dziale Miszny wyjaśnia się też przepisy dotyczące kary chłosty i kary za krzywoprzysięstwo (*Makot*). Omawia różne rodzaje przysięg i reguły rządzące czystością rytualną (*Szewuot*). Porządek *Nezikin* zajmuje się również świadectwami mędrców składanymi w sądzie w wątpliwych sprawach (*Edujot*). Omawia się tu także zagadnienie bałwochwalstwa (*Awoda zara*). Podaje też mądrości życiowe (*Pirke Awot*) i pouczenia w sytuacji, gdy Sanhedryn lub arcykapłan podjęli błędne rozstrzygnięcia (*Horajot*).

System sądownictwa w starożytnym Izraelu

Miszna wskazuje na trzystopniowy system sądownictwa w starożytnym Izraelu: 1) Sanhedryn lub Wielki Sanhedryn był to organ polityczny, a także organ władzy religijnej, składał się z siedemdziesięciu jeden członków, zbierał się w sprawach wielkiej wagi, np. bałwochwalstwa jednego z plemion izraelskich lub jakiegoś miasta, rozpoczęcia wojny, fałszywego proroka czy oskarżeń dotyczących arcykapłana oraz wyznaczał Małe Sanhedryny; 2) Mały Sanhedryn, czyli sąd składający się z dwudziestu trzech sędziów zajmował się głównie prawem karnym, szczególnie w sprawach zagrożonych karą śmierci oraz istniały jeszcze 3) małe trzyosobowe sądy, które rozstrzygały sprawy majątkowe, rabunkowe, dotyczące

różnych szkód mienia lub ciała, gwałtu, uwiedzenia, ale też zajmowały się sprawami niemajątkowymi dotyczącymi np. zniesławienia. Małe trzyosobowe sądy były w wielu miejscowościach i zajmowały się różnymi sprawami, np. zmierzeniem odległości od znalezionych w polu zwłok i wskazaniem sądu, który ma się tą sprawą zająć (Pwt 21, 1-9; Sot 9,1), ustalaniem początku miesiąca, a szczególnie nowego roku (Rosz Hasz 2,5-7), istniały też sądy polubowne (B Bat 10,4).

U podnóża i na samym Wzgórzu Świątynnym w Jerozolimie były trzy sądy, gdzie każdy, kto miał wątpliwości prawne, mógł przyjść, żeby je wyjaśnić:

Były tam trzy sądy: jeden zasiadał przy wejściu na Wzgórze Świątynne, jeden przy wejściu na dziedziniec świątynny² i jeden zasiadał w Sali Ciosanego Kamienia³, przychodzący [zwykle najpierw] do tego przy wejściu na Górę Świątynną i [mędrzec] mówił: ‘Ja tak to przedstawiłem⁴, a tak przedstawili to moi koledzy; ja tak to nauczałem⁵, a tak nauczali to moi koledzy’. Jeśli [sędziowie] słyszeli [nauczanie w tej sprawie]⁶, to wyjaśniają [dalej]; a jeśli nie [słyszeli tego], to należy udać się do tych [sędziów] przy wejściu na dziedziniec świątynny i mówi [tam mędrzec ponownie] ‘Ja tak to przedstawiłem, a tak przedstawili to moi koledzy; ja tak to nauczałem, a tak nauczali to moi koledzy’. Jeśli [sędziowie] słyszeli [nauczanie w tej sprawie], to wyjaśniają [dalej]; a jeśli nie [słyszeli tego]⁷, to jedni i drudzy⁸ idą do Sądu Najwyższego, który [obradował] w Sali Ciosanego Kamienia⁹, ponieważ od niego wychodzi prawo dla całego Izraela¹⁰, jak napisano: ‘Z owego miejsca, które wybierze Pan’¹¹. (Sanh 11,2).

Sprawy majątkowe¹² [rozstrzyga] trzech [sędziów]; rabunkowe¹³ i [dotyczące] szkód [osobistych]¹⁴ – trzech [sędziów]; [roszczeniowe dotyczące] szkód¹⁵ i pół-szkód¹⁶,

² Przy bramie Wschodniej od strony dziedzińca dla kobiet, por. Mid 2,6; 5,1-4. Te dwa sądy składały się z dwudziestu trzech sędziów każdy.

³ Na Wzgórzu Świątynnym, na terenie dziedzińca świątynnego, połowa budynku znajdowała się na świętym miejscu, a połowa poza nim. Mowa tu o Wielkim Sanhedrynie składającym się z siedemdziesięciu jeden członków, por. Edu 7,4; Mid 5,4.

⁴ Mowa tu o interpretacji konkretnego punktu prawa.

⁵ Uczniów.

⁶ Poznali halachę w tej sprawie od swoich mistrzów.

⁷ Nie znają halachy w tej sprawie.

⁸ Buntowniczy mędrzec wraz z jego kolegami z jego miejscowości oraz członkowie sądu, którzy nie udzielili odpowiedzi w sprawie.

⁹ Żeby zasięgnąć opinii z najwyższego trybunału, jakim był Wielki Sanhedryn.

¹⁰ Tam rozstrzygano ostatecznie kwestie prawne i ustalono halachę, która obowiązywała cały Izrael.

¹¹ Por. Pwt 17,10.

¹² Dotyczące roszczeń majątkowych.

¹³ Dotyczące kradzieży i innych form nieprawego przejęcia czyjejs własności.

¹⁴ Jeśli jeden zranił drugiego, por. B Kam 8,1.

¹⁵ Gdzie płaci się pełne odszkodowanie. Traktat *Bawa Kama* opierając się na Księdze Wyjścia wprowadza rozróżnienie na sprawcę szkody *tam* (nieszkodliwy) i *mu'ad* ('szkodliwy', 'stanowiący zagrożenie'). W tym ostatnim przypadku należało zapłacić pełne odszkodowanie, por. B Kam 1,4.

¹⁶ W przypadku sprawy *tam*, por. wyjaśnienie wyżej.

podwójnego odszkodowania¹⁷ oraz poczwórnego i pięciokrotnego odszkodowania¹⁸ - trzech [sędziów; dotyczące] gwałtu, uwiedzenia¹⁹ i zniesławienia²⁰- trzech [sędziów], to są słowa rabiego Meira. Mędrcy zaś mówią: [W sprawach o] zniesławienie [rozstrzyga] dwudziestu trzech [sędziów], ponieważ mogą dotyczyć kary śmierci²¹. (Sanh 1,1).

Skład Wielkiego i Małego Sanhedrynu

Wielki Sanhedryn²² stanowi siedemdziesięciu jeden [sędziów], a Mały Sanhedryn dwudziestu trzech²³. A skąd [wiemy], że Wielki Sanhedryn powinien mieć siedemdziesięciu jeden [członków]? Ponieważ napisano:

‘Zbierz mi siedemdziesięciu mężczyzn ze starszyny Izraela’²⁴ i Mojżesza nad nimi, co daje razem siedemdziesięciu jeden. Rabi Jehuda mówi: [Wielki Sanhedryn składa się z] siedemdziesięciu [mężczyzn]²⁵. A skąd [wiemy], że Mały Sanhedryn składa się z dwudziestu trzech [członków]. Ponieważ napisano: ‘Zgromadzenie rozsądzi’²⁶ [i dalej] ‘zgromadzenie wybawi’²⁷, jedno zgromadzenie rozsądzi²⁸, a drugie zgromadzenie wybawi²⁹, to jest już dwudziestu. A skąd wiemy, że zgromadzenie to dziesięciu [mężczyzn]? Ponieważ napisano: ‘Dokąd mam znosić to przewrotne zgromadzenie?!’³⁰, a Jozue i Kaleb byli wyłączeni. A skąd wiemy, że trzeba dołączyć kolejnych trzech [do dwudziestu]?³¹ Ze zrozumienia tego, co napisano: ‘Nie

¹⁷ W przypadku złodzieja, por. Wj 22,3-4.

¹⁸ Jeśli ktoś ukradł wołu lub owcę i zarznął to zwierzę lub je sprzedał, to za wołu płacił pięciokrotnie, a za owcę poczwórną, por. Wj 21,37; 22,1; B Kam 7,4.

¹⁹ Por. Pwt 22,28-29; Wj 22,15-16; Ket 3,4.

²⁰ Jeśli mąż zniesławił żonę mówiąc, że nie znalazł u niej oznak dziewictwa, a jej rodzice dostarczyli dowód, to mąż zostaje ukarany, musi zapłacić grzywnę i nie może nigdy oddalić żony, por. Pwt 22,13-19.

²¹ W przypadku zagrożenia karą śmierci, jeśli np. posądzono dziewczynę, że w trakcie narzeczeństwa miała relacje intymne z mężczyzną, za co groziło jej ukamienowanie, por. Pwt 22,20-21. Halacha zgodna z opinią Mędrców.

²² Czyli Sąd Najwyższy.

²³ Co już wyżej wyjaśniono.

²⁴ Por. Lb 11,16.

²⁵ Zdaniem rabiego Jehudy, co wyjaśniono w Tosefcie, Mojżesz został wliczony w skład siedemdziesięciu. Halacha nie podziela tej opinii i jest zgodna z Pierwszym Tannaitem.

²⁶ Por. Lb 35,24.

²⁷ Lb 35,25.

²⁸ Mowa tu o rozstrzygnięciu winy nieumyślnego zabójcy i ochronieniu go przed mścicielem. Rozstrzygnąć sprawę mogło zgromadzenie dziesięciu mężczyzn.

²⁹ Drugie zgromadzenie składające się z dziesięciu mężczyzn miało wybawić zabójcę z rąk mściciela i znaleźć mu schronienie w mieście ucieczki, por. Lb 35,24-25; Szewi 10,8.

³⁰ Wiemy z tego fragmentu, że szpiegów razem z Jozuem i Kalebem było dwunastu, po ich odliczeniu pozostaje zgromadzenie dziesięciu mężczyzn, por. Lb 14,27.

³¹ Do wspomnianych wyżej dwóch zgromadzeń po dziesięciu mężczyzn każde. Jedno z nich miało

będziesz za większością, żeby poprzeć zło³². Mógłbym zrozumieć³³ to, że mam być z nimi, żeby czynić dobro. Jeśli tak, to dlaczego napisano: [Nie idź] ‘za większością, żeby przechylić [wyrok]³⁴? To znaczy, że werdykt uniewinniający nie [powinien być taki] jak werdykt potępiający, ponieważ do uniewinnienia wystarczy jeden głos [przewagi], a do potępienia [konieczna jest większość] dwóch głosów³⁵. A [skład] sądu nie może stanowić liczby parzystej, [dlatego] dodaje się do nich jeszcze jednego, co daje dwudziestu trzech³⁶. A ilu [mieszkańców] musi mieć miasto, żeby można było ustanowić w nim Sanhedryn?³⁷ Stu dwudziestu mężczyzn.³⁸ Rabi Nechemja mówi: Dwustu trzydziestu, co odpowiada przywódcom dziesięcioosobowych [zgrupowań]³⁹. (Sanh 1,6).

---

za zadanie rozsądzić winę nieumyślnego zabójcy, a drugie wybawić go z rąk mściciela i dać schronienie w mieście ucieczki.

³² Por. Wj 23,2.

³³ W tekście oryginalnym występuje zwrot *szomea ani* – dosł. ‘słyszę’, który wprowadza figurę retoryczną pojawiającą się często w tekstach rabinicznych, służącą jako przedstawienie pozornie słusznego rozumienia tekstu, które następnie jest zaprzeczone mniej oczywistą, ale właściwą interpretacją. Używa jej Jezus w Kazaniu na Górze w celu pokazania błędnego i właściwego rozumienia tekstu Tory.

³⁴ Por. Wj 23,2.

³⁵ To znaczy, że sędziów, którzy opowiadają się za winą podsądnego, musi być o dwóch więcej niż opowiadających się za jego uniewinnieniem. Komentarze nawiązują tu do dwóch zgromadzeń dziesięcioosobowych wcześniej wspomnianych, z których jedno miało za zadanie rozsądzić winę nieumyślnego zabójcy, a drugie wybawić go z rąk mściciela i dać schronienie w mieście ucieczki.

³⁶ Do wymienionego wyżej składu sądu dodaje się jeszcze jednego, żeby uniknąć parzystej liczby sędziów, gdyż wtedy głosowanie mogłoby nie przynieść rozstrzygnięcia.

³⁷ Chodzi tu o Mały Sanhedryn składający się z dwudziestu trzech sędziów, ustanawiany w dużych miastach.

³⁸ Gemara wyjaśnia, skąd wzięła się liczba stu dwudziestu mężczyzn w miejscowości pretendującej do Małego Sanhedrynu, co ujęto w tabeli:

Mały Sanhedryn	23
Trzy rzędy po 23 uczniów mędrców (sędziów rezerwowych – Sanh 4,4)	69
Dziesięciu bezrobotnych stanowiących <i>minjan</i> do modlitwy (Meg 1,3)	10
Dwóch sekretarzy: jeden spisujący opinie obciążające oskarżonego, a drugi opinie uniewinniające	2
Dwóch pracowników sądowych do wymierzania kar i przyprowadzania pozwanych	2
Dwóch wnoszących skargę	2
Dwóch świadków (pierwsza para świadków)	2
Dwie pary świadków (druga para do podważenia świadectwa pierwszej pary i trzecia para świadków do obalenia świadectwa drugiej pary i ustalenia zeznania)	4
Dwóch zbierających jałmużnę i trzeci do nich, żeby ją rozdzielili (Pea 8,7)	3
Medyk	1
Skryba	1
Nauczyciel dzieci	1
Razem	120

³⁹ Zdaniem rabiego Nechemji każdy sędzia Małego Sanhedrynu powinien być przywódcą dziesięcioosobowego zgromadzenia, por. Wj 18,21.

W sprawie kary śmierci orzeka dwudziestu trzech sędziów

W sprawach zagrożonych karą śmierci, tak wobec ludzi jak i wobec zwierząt, orzeka dwudziestu trzech sędziów:

Sprawy zagrożone karą śmierci [rozpatruje] dwudziestu trzech [sędziów]⁴⁰. W sprawach dotyczących] zwierząt czyniących obrzydliwość⁴¹ i jej doświadczających⁴² [decyduje] dwudziestu trzech [sędziów], jak napisano: ‘zabijesz kobietę i zwierzę’⁴³, i napisano: ‘i zwierzę [też] zabijecie’⁴⁴. [W sprawie] ukamienowania wołu [orzeka] dwudziestu trzech⁴⁵ jak napisano: ‘Wół zostanie ukamienowany i śmierć poniesie też jego właściciel’⁴⁶, tak jak w sprawie śmierci jego pana [postanawia dwudziestu trzech sędziów], tak [też i w sprawie] uśmiercenia wołu⁴⁷. Wilk⁴⁸, lew, niedźwiedź, leopard, pantera lub wąż⁴⁹, [które zabiły człowieka, o ich ukamienowaniu decyduje] dwudziestu trzech [sędziów]. Rabi Eliezer mówi: Jeśli ktoś zabije je wcześniej, poczytuje mu się to za zasługę⁵⁰. Rabi Akiwa mówi: [O] ich uśmierceniu [decyduje] dwudziestu trzech [sędziów]⁵¹. (Sanh 1,4).

Sprawy, o których decyduje Wielki Sanhedryn

Sprawy, o których decyduje Wielki Sanhedryn składający się z siedemdziesięciu jeden członków:

Plemię [podejrzane o bałwochwalstwo]⁵², fałszywego proroka⁵³ i arcykapłana⁵⁴

⁴⁰ W procesach sądowych, w których orzeka się karę śmierci, nie może brać udział mniej niż dwudziestu trzech sędziów.

⁴¹ Jeśli zwierzę miało stosunek seksualny z kobietą.

⁴² Jeśli mężczyzna miał stosunek seksualny z samicą.

⁴³ Kpł 20,16.

⁴⁴ Kpł 20,15.

⁴⁵ Sędziów.

⁴⁶ Wj 21,29.

⁴⁷ W sprawie ukamienowania wołu orzeka dwudziestu trzech sędziów.

⁴⁸ Niektóre teksty opuszczają wyraz *ze'ew* - ‘wilk’.

⁴⁹ Mają status *mu'ad* - ‘szkodliwy’, ‘stanowiący zagrożenie’, por. B Kam 1,4.

⁵⁰ Zapobiega dalszemu zagrożeniu i nie trzeba już zwoływać sądu.

⁵¹ Gemara wyjaśnia, że rabi Akiwa miał tu na myśli proces sądowy dla wymienionych wyżej zwierząt, które zabiły człowieka, z wyjątkiem węża, którego szybkie uśmiercenie uważa się za najlepsze rozwiązanie. Według Pierwszego Tannaity również wąż zasługuje na proces sądowy. Halacha jest zgodna z opinią rabiego Akiwy, ponieważ jego zdaniem wąż ma zawsze status *mu'ad*. Przypomnijmy, że traktat Miszny *Bawa Kama* status *mu'ad* nadaje wszystkim wymienionym tu zwierzętom, por. B Kam 1,4.

⁵² O uznaniu za bałwochwalstwo jedno z plemion lub jego część (lub jak niżej miasto) postanawia Wielki Sanhedryn.

⁵³ Por. Pwt 18,20; B Bat 11,5.

⁵⁴ Co wydedukowano na podstawie Wj 18,22.

może sędzić tylko sąd składający się z siedemdziesięciu jeden; również na wojnę z wyboru⁵⁵ wysła się [lud] tylko na mocy postanowienia sądu siedemdziesięciu jeden. Nie można powiększyć miasta⁵⁶ ani poszerzyć [jego] dziedziców⁵⁷ bez decyzji sądu [składającego się z] siedemdziesięciu jeden [członków]⁵⁸. Sanhedryny dla [poszczególnych plemion może powołać wyłącznie sąd siedemdziesięciu jeden⁵⁹ i ogłosić miasto bałwochwalców⁶⁰ może tylko sąd siedemdziesięciu jeden. Żadne miasto przygraniczne⁶¹ nie może być ogłoszone miastem bałwochwalców, ani też nie ogłasza się trzech [obok siebie]⁶², ale jedno lub dwa⁶³. (Sanh 1,5).

W jaki sposób sprawdzano świadków?

W⁶⁴ jaki sposób sprawdzano świadków⁶⁵? Wprowadzano ich⁶⁶ i napominano⁶⁷, a następnie wyprowadzano każdego na zewnątrz⁶⁸, a zatrzymywano⁶⁹ najważniejszego z nich i pytano go: ‘Powiedz, w jaki sposób dowiedziałeś się, że ten⁷⁰ jest

⁵⁵ Traktat Miszny *Sota* wyróżnia trzy rodzaje wojny: 1) wojnę z wyboru, która polega na atakowaniu sąsiada w celu poszerzenia własnego terytorium, 2) wojnę wynikającą z nakazu religijnego, w której walczy się z najeźdźcą, żeby wypędzić go z własnego terytorium, 3) wojnę obowiązkową lub nakazaną przez Torę, jak. np. podbijanie Kanaanu pod wodzą Jozuego. Księga Jozuego wymienia jeszcze inne rodzaje zbrojnego ruszenia, np. gdy Izraelici związani umową pokojową z Gibeonitami poszli im na pomoc, kiedy ci zostali zaatakowani przez sprzymierzonych królów amoryckich, por. Joz 10,3-7; Sot 8,7.

⁵⁶ Chodzi tu o Jerozolimę i dziedziniec świątynny.

⁵⁷ W tekście oryginalnym występuje rzeczownik w liczbie mnogiej *azarot* – ‘dziedzińce’ w odniesieniu do Wzgórza Świątynnego, por. Szewu 2,2.

⁵⁸ Ponieważ świętość Jerozolimy jest większa niż reszty Palestyny i dziedziców świątynnych od samej Jerozolimy, dlatego nową świętość może ustalić tylko Wielki Sanhedryn, por. Wj 25,9.

⁵⁹ Małe Sanhedryny, składające się z dwudziestu trzech członków, powinny być powołane w każdym z dwunastu plemion Izraela, miał je już powoływać Mojżesz, por. Pwt 16,18.

⁶⁰ Poszczególnych odszczepieńców osądza sąd składający się z dwudziestu trzech członków, ale w przypadku całego miasta lub większości jego mieszkańców uprawiających idolatrię sprawą musi się zająć Wielki Sanhedryn, por. Pwt 13,11 nn; B Bat 10,4 nn.

⁶¹ Nie wolno ogłaszać miastem bałwochwalczym miejscowości przygranicznej, gdyż w trakcie niszczenia tego miasta można się narazić sąsiadom i zachęcić ich do podboju.

⁶² Z powodów podanych wyżej.

⁶³ Gemara wyjaśnia, że jedno w Judei i jedno w Galilei.

⁶⁴ Proces sądowy polegał na wstępie na przestrzeganiu świadków przed składaniem fałszywych zeznań, a następnie odpytywaniu ich, rozpatrywaniu sprawy i wydaniu wyroku.

⁶⁵ Chodzi tu o procesy w sprawach majątkowych. Mimo iż prawo rabinicznie nie nakazuje sprowadzania świadków w sprawach dotyczących mienia, to jednak czyniono to po to, żeby pomóc im skupić się na sprawie, por. Kpł 24,22; Pwt 13,15; Sanh 4,1; 5,1.

⁶⁶ Do sądu.

⁶⁷ Przypominano im, że za fałszywe zeznania odpowiadać będą przed Bogiem, przed sądem i tymi, którym się w ten sposób narażą. W tekście oryginalnym zastosowano tu rdzeń hebrajski *alef-jud-mem* w koniugacji intensywnej *piel*, oznaczający dosłownie ‘grozić’, ‘straszyć’.

⁶⁸ Por. Sanh 7,5.

⁶⁹ Świadków odpytywano pojedynczo, żeby jedni drugim nie sugerowali odpowiedzi.

⁷⁰ Pozwany.

winien tamtemu⁷¹?' Jeśli rzekł⁷²: 'On⁷³ mi powiedział: <Jestem mu⁷⁴ winien> [albo 'Taki to a taki⁷⁵ powiedział mi, że ten jest winien tamtemu', to nic nie powiedział⁷⁶, dopóki nie oświadczył: 'W naszej⁷⁷ obecności [pozwany] oznajmił⁷⁸ tamtemu⁷⁹, że jest mu winien dwieście *zuz*⁸⁰. Następnie wprowadza się drugiego [świadka] i sprawdza się go⁸¹. Jeśli ich słowa są zgodne, [wtedy sędziowie] rozpatrują sprawę. Jeśli dwóch orzekło: 'Jest niewinny', a jeden powiedział: 'Winny', to jest niewinny⁸². Jeśli dwóch orzekło: 'Winny', a jeden powiedział: 'Niewinny', to jest winny⁸³. Jeśli jeden rzekł: 'Niewinny', a drugi powiedział: 'Winny', to nawet gdyby dwóch go uniewinniło albo dwóch uznawało go winnym, a jeden powiedziałby: 'Nie wiem⁸⁴, to muszą zwiększyć [liczbę] sędziów. (Sanh 3,6).

Siedem sposobów sprawdzania świadków

Sprawdzano⁸⁵ ich⁸⁶ na siedem sposobów śledczych: W którym cyklu siedmioletnim⁸⁷ *szemita*? W którym roku?⁸⁸ W jakim miesiącu?⁸⁹ Którego [dnia] miesiąca?

⁷¹ W tekście oryginalnym *ze* - dosł. 'ten'. Chodzi tu o stronę pokrzywdzoną, która wnosi sprawę, czyli o powoda.

⁷² W tekście oryginalnym *amar*- dosł. 'powiedział'. Mowa tu o świadku.

⁷³ Sam pozwany.

⁷⁴ Powodowi.

⁷⁵ Ktoś znany świadkowi.

⁷⁶ Takie świadectwo nie ma znaczenia, gdyż mógł to powiedzieć, żeby nie myśleć o nim, że jest bogaty. Podobnie świadectwo trzeciej strony tym bardziej nie ma znaczenia.

⁷⁷ Co sugeruje więcej niż jednego świadka.

⁷⁸ Większość komentatorów opowiada się za tym, że w tym miejscu powinno być 'pożyczył' a nie 'oznajmił', gdyż dopiero takie świadectwo byłoby wiążące.

⁷⁹ W tekście oryginalnym *lo*- 'jemu'.

⁸⁰ Czyli denarów.

⁸¹ Podobnie jak pierwszego.

⁸² Dwa do jednego na korzyść oskarżonego.

⁸³ Dwa do jednego przeciw oskarżonemu.

⁸⁴ Sędziego, który wstrzymał się od wyroku, uznaje się za niebyłego, dlatego trzeba zwiększyć ilość sędziów i sprawę rozpatrzeć ponownie, por. Sanh 5,5; 8,2.

⁸⁵ Ta miszna opisuje sposoby sprawdzania świadków i dochodzenia prawdy, precyzuje to w kilku pytaniach zadawanych świadkom, co opiera się na nakazie Tory: 'Przeprowadzisz dochodzenie, zbadasz i dokładnie wypytasz!' (Pwt 13,15).

⁸⁶ Świadków przepytawano osobno poczynając od najstarszego wśród nich, jak to było w przypadku spraw dotyczących mienia, por. Sanh 3,6.

⁸⁷ Rok jubileuszowy wypadał co pięćdziesiąt lat. Ten okres dzielono na siedem mniejszych liczących po siedem lat, które nazywano *szemita*, a każdy z nich kończył się rokiem szabatowym. W tekście oryginalnym występuje termin *szawua* oznaczający jeden cykl siedmioletni *szemita*, por. B Mec 9,10; Ned 8,1. Tu pytanie dotyczy ustalenia czasu zdarzenia.

⁸⁸ Siedmioletniego cyklu *szemita*.

⁸⁹ Roku.

Jakiego dnia [tygodnia]? O której godzinie? W jakim miejscu?⁹⁰ Rabi Jose mówi⁹¹: Którego dnia? O której godzinie? W jakim miejscu? Czy rozpoznaliście go?⁹² Czy ostrzegaliście go?⁹³ A jeśli [oskarżony] dopuścił się bałwochwalstwa, [to pytano świadków:] Komu i w jaki sposób oddawał cześć?⁹⁴ (Sanh 5,1).

Założenie niewinności oskarżonego

Po przesłuchaniu świadków sędziowie rozpoczęli dyskusję:

Następnie wprowadzano drugiego świadka⁹⁵ i sprawdzano go⁹⁶. Jeśli ich słowa się zgadzały⁹⁷, to rozpoczynano [sprawę zakładając] niewinność oskarżonego⁹⁸. Jeśli jeden ze świadków powiedział: ‘Mam coś przemawiającego za uniewinnieniem go’ lub jeśli jeden z uczniów⁹⁹ [powiedział]: ‘Mam coś przemawiającego za jego winą’, to się go ucisza¹⁰⁰. Jeśli jeden z uczniów powiedział: ‘Mam coś przemawiającego za uniewinnieniem go’, to wprowadza się go¹⁰¹ i sadza pośród nich¹⁰² i nie schodzi stamtąd przez cały dzień¹⁰³. Jeśli jego słowa są istotne [dla sprawy]¹⁰⁴, to się go słucha. Nawet jeśliby [oskarżony] powiedział: ‘Mam coś przemawiającego za uniewinnieniem mnie’, to się go słucha, jeśli rzeczywiście ma coś na swoją obronę¹⁰⁵. (Sanh 5,4).

⁹⁰ Dokładne zbadanie sprawy pozwalało ustalić prawdę, a w przypadku fałszywego świadka wykryć jego fałszywe zeznanie i obalić je.

⁹¹ Rabi Jose twierdzi, że zadawano tylko trzy pytania, gdyż w większości przypadków proces sądowy przeprowadzano w kilka dni po wydarzeniu. Mędrcy obstają przy siedmiu wyżej wspomnianych pytaniach zadawanych świadkom. Tak też stanowi halacha.

⁹² Tu zdania komentatorów się różnią. Jedni odnoszą to pytanie do ofiary, a inni do sprawcy morderstwa.

⁹³ Prawo mówi, że sąd nie może skazać winowajcy na karę chłosty lub przestępcy na karę śmierci, jeśli nie był wcześniej przed tym ostrzeżony. Podobnie sprawa się ma w przypadku nazirejczyka czy kobiety podejrzanej o cudzołóstwo, por. Mak 1,8-9; Hor 3,3; Naz 6,4; Sot 1,1.

⁹⁴ Tu chodziło o ustalenie bożka i formy bałwochwalstwa, np. bałwochwalca oddawał pokłony lub składał ofiary, por. Sanh 7,6.

⁹⁵ Po przesłuchaniu pierwszego wprowadzano na salę drugiego świadka.

⁹⁶ Zadawano mu te same pytania, co pierwszemu, jak to wyjaśniano w poprzednich misznach.

⁹⁷ Jeśli świadkowie nie przeczyli sobie.

⁹⁸ Gemara wyjaśnia, że zwracano się do oskarżonego słowami: ‘Jeśli nie uczyniłeś tego, o co jesteś oskarżony, to nie masz się czego bać’, por. Sanh 32b.

⁹⁹ Siedzących w niższych rzędach, por. Sanh 4,4.

¹⁰⁰ Nie słucha się go, gdyż jeden świadek nie może zeznawać, ani tym bardziej przyczynić się do wyroku śmierci, por. Lb 35,30.

¹⁰¹ Rdzeń hebrajski *ajin-lamed-he* oznacza wprowadzenie w górę, do wyżej siedzących sędziów.

¹⁰² Pośród sędziów.

¹⁰³ Wejście pomiędzy sędziów jest dla niego wywyższeniem, dlatego nie powinien stamtąd schodzić na oczach innych, żeby nie odebrano tego jako upokorzenie go; nawet jeśli nie ma nic istotnego do powiedzenia.

¹⁰⁴ Jeśli jego słowa przemawiają za uniewinnieniem oskarżonego, to liczy się jako głos na jego korzyść.

¹⁰⁵ Jeśli ma jeszcze coś istotnego na swoją obronę, to bierze się to pod uwagę.

Przebieg procesu karnego

Jeśli stwierdzono¹⁰⁶ jego niewinność, to uwalniano go¹⁰⁷; ale jeśli nie, to przekładano [ogłoszenie] wyroku na następny dzień¹⁰⁸. [Sędziowie] rozdzielali się po dwóch¹⁰⁹, ograniczali posiłki (i nie pili wina przez cały dzień) i dyskutowali¹¹⁰ przez całą noc, a nazajutrz wstawali wcześniej rano i przychodzili do sądu¹¹¹. Ten, kto opowiadał się za uniewinnieniem, mówił: ‘Opowiedziałem się za uniewinnieniem [wczoraj] i podtrzymuję swoje zdanie, opowiadam się za uniewinnieniem’, a ten kto opowiadał się za skazaniem, mówił: ‘Opowiedziałem się za jego winą [wczoraj] i podtrzymuję swoje zdanie, opowiadam się za uznaniem go za winnego’. Ten, kto opowiedział się za winą, może opowiedzieć się za uniewinnieniem, ale ten, kto opowiedział się za uniewinnieniem, nie może zmienić [zdania] i opowiedzieć się za winą¹¹². Jeśli pomylili się w orzeczeniu, to dwaj sekretarze¹¹³ skrybowie sędziowscy przypominali im¹¹⁴. Jeśli stwierdzili jego niewinność¹¹⁵, to uwalniali¹¹⁶ go, a jeśli nie, to stawali do liczenia¹¹⁷. Jeśli dwunastu opowiedziało się za uniewinnieniem go, a jedenastu za skazaniem, to jest niewinny¹¹⁸; jeśli dwunastu uznało go za winnego a jedenastu za niewinnego¹¹⁹ lub jeśli nawet jedenastu opowiedziało się za uniewinnieniem go i jedenastu za skazaniem, a jeden powiedział: ‘Nie wiem’ lub jeśli nawet dwudziestu dwóch opowiedziało się za uwolnieniem lub za skazaniem, a jeden powiedział: ‘Nie wiem’¹²⁰, to należało zwiększyć¹²¹ liczbę sędziów. Do jakiej [liczby można] zwiększyć? Po dwóch¹²² do siedemdziesięciu jeden¹²³. Jeśli trzydziestu sześciu opowiedziało się za uniewinnieniem go, a trzydziestu pięciu za skazaniem, to jest niewinny¹²⁴; jeśli trzydziestu sześciu uznało go winnym,

¹⁰⁶ Sędziowie uznali.

¹⁰⁷ Jeszcze tego samego dnia.

¹⁰⁸ ‘W procesach zagrożonych karą śmierci [tylko] werdykt uniewinniający może być podjęty tego samego dnia, [natomiast] werdykt skazujący [nie wcześniej niż] następnego dnia’, por. Sanh 4,1.

¹⁰⁹ Lub w większych grupach.

¹¹⁰ Debatowali przed ostatecznym ogłoszeniem wyroku.

¹¹¹ I zaczęli debatę od początku.

¹¹² Por. Sanh 4,1; 34a.

¹¹³ Hebr. *soferim*, dlatego nazywani także skrybami, por. Sanh 1,6; 4,3.

¹¹⁴ Przypominali sędziom ich wcześniejsze stanowisko.

¹¹⁵ Większość sędziów opowiedziało się za uniewinnieniem go.

¹¹⁶ Sędziowie ogłaszali jego niewinność i uwalniali go.

¹¹⁷ Liczono głosy za i przeciw oraz wstrzymujące się.

¹¹⁸ Sąd może uniewinnić przewagą jednego głosu.

¹¹⁹ Sąd nie może skazać na karę śmierci przewagą tylko jednego głosu, por. Sanh 4,1.

¹²⁰ Jeśli ktoś wstrzymał się od głosu, to tak jakby go nie było, a sąd skazujący na śmierć musi mieć dwudziestu trzech sędziów, por. Sanh 3,6.

¹²¹ Hebr. *josifu* - dosł. ‘dodadzą’.

¹²² Głos jednego sędziego się nie liczy, dlatego dodawano po dwóch.

¹²³ Jeśli dodani sędziowie mieli różne opinie w sprawie, to należało zwiększać ich liczbę aż do siedemdziesięciu jeden, czyli liczby sędziów w Wielkim Sanhedrynie.

¹²⁴ Sąd ma prawo uniewinnić przewagą jednego głosu.

a trzydziestu pięciu opowiedziało się za uniewinnieniem go¹²⁵, to dyskutują¹²⁶ ze sobą, aż jeden z obciążających go winą uzna racje przemawiające za uniewinnieniem go¹²⁷. (Sanh 5,5).

Cztery kary śmierci

Miszna wymienia cztery kary śmierci: ukamienowanie, uduszenie, spalenie i ścięcie, ale tej ostatniej kary zaniechano, uznając ją za barbarzyńską. Zgodnie z tradycją karę śmierci zatwierdzał sąd składający się z dwudziestu trzech sędziów. Kary zostały tu wymienione według ustalonego porządku od bardziej surowych do mniej dokuczliwych czy bolesnych. Rabi Szimon nie zgadza się w tym względzie z Pierwszym Tannaitą. Ustalenie bardziej i mniej surowych kar miało znaczenie, jeśli ktoś zasłużył na dwie kary, wtedy skazywano go na bardziej surową.

Cztery kary śmierci zostały przekazane sądowi: ukamienowanie¹²⁸, spalenie¹²⁹, ścięcie i uduszenie¹³⁰. Rabi Szimon¹³¹ mówi: spalenie, ukamienowanie, uduszenie i ścięcie¹³². (Sanh 7,1).

Ukamienowanie

Miejsce kamienowania było wysokie na dwukrotność wzrostu człowieka¹³³. Jeden ze świadków spychał go za lędźwie¹³⁴; jeśli spadł na twarz¹³⁵, to [drugi świadek] przewracał go na plecy¹³⁶. Jeśli zmarł w wyniku [upadku]¹³⁷, to wykonało się¹³⁸;

¹²⁵ Nie można skazać na śmierć przewagą jednego głosu, por. wyżej.

¹²⁶ Sędziowie.

¹²⁷ Aż jeden z sędziów opowiadających się za skazaniem oskarżonego zostanie przekonany i opowie się za uniewinnieniem. Niektóre komentarze wskazują inne rozwiązanie prowadzące do dwóch głosów przewagi za skazaniem oskarżonego. Ta miszna nie uwzględniła takiego rozwiązania, gdyż Pierwszy Tannaita jest wyraźnym zwolennikiem uniewinnienia. Gemara wyjaśnia, że gdyby sędziowie nie wskazali rozstrzygnięcia, to należy uwolnić oskarżonego ze względu na powstałą wątpliwość.

¹²⁸ Opisane w Sanh 6,4.

¹²⁹ Opisane w Sanh 7,2.

¹³⁰ Ścięcie i uduszenie opisano w Sanh 7,3.

¹³¹ Rabi Szimon uważał, że spalenie jest bardziej bolesne od ukamienowania, dlatego wskazał inny porządek kar.

¹³² Ścięcie uważano za karę najbardziej hańbiącą (Sanh 7,3), dlatego w praktyce jej nie stosowano.

¹³³ Z jednej strony podejście było łagodne, a z drugiej strone. Wprowadzano tam skazańca ze związanymi rękami. W tym celu wykorzystywano również dach budynku.

¹³⁴ Jeden ze świadków uderzał go w dolną część pleców i spychał go z urwiska lub z dachu.

¹³⁵ W tekście oryginalnym *al libo*- dosł. 'na serce'.

¹³⁶ W tekście oryginalnym *motnaw* - dosł. 'jego lędźwie'.

¹³⁷ W tekście oryginalnym *bah* - dosł. 'od tego'.

¹³⁸ Komentarze nawiązują tu do Wj 19,13.

a jeśli nie, to drugi [świadek] brał kamień¹³⁹ i nim uderzał go¹⁴⁰ w serce. Jeśli w wyniku tego zmarł, to wykonało się¹⁴¹; a jeśli nie, to będzie kamienowany przez cały Izrael¹⁴², jak napisano: 'Ręka świadków pierwsza będzie przeciw niemu, żeby go uśmiercić, a potem ręka całego ludu'¹⁴³. Wszystkich ukamienowanych należy powiesić¹⁴⁴; to są słowa rabiego Eliezera. Mędrcy zaś mówią: Wiesza się tylko bluźniercę¹⁴⁵ i bałwochwalcę¹⁴⁶. Mężczyznę wieszają do drzewa, a kobietę do drzewa; to są słowa rabiego Eliezera. Mędrcy zaś mówią: Wiesza się mężczyznę, ale kobiety się nie wieszają¹⁴⁷. Rabi Eliezer powiedział im¹⁴⁸: A czy Szimon ben Szetach nie wieszał kobiet w Aszkelonie? Odpowiedzieli mu: Powiesił osiemdziesiąt kobiet¹⁴⁹, a przecież nie sądzi się dwóch jednego dnia¹⁵⁰. W jaki sposób się go wieszają?¹⁵¹ W ziemię wbija się słupek, z którego wystaje drewno, i do niego przywiązuje się jego ręce, jedną na drugiej, i [za nie] się go wieszają. Rabi Jose mówi: Słupek powinien wystawać ze ściany¹⁵² i wieszają się go tak, jak to robią rzeźnicy¹⁵³. I zaraz [też] się go spuszcza¹⁵⁴, żeby nie spędził [tak] nocy, żeby nie złamać zakazu, jak napisano: 'Jego trup nie pozostanie na drzewie przez noc, ale musisz pochować go tego samego dnia, gdyż wisielec jest Bożym przekleństwem'¹⁵⁵. A z jakiego powodu się go wieszają? Ponieważ pobłogosławił¹⁵⁶ Imię i Imię Nieba zbezczeszczył. (Sanh 6,4).

Mężczyzn skazanych na ukamienowanie, kamienowano nago. Mędrcy różnią się z rabim Jehudą w opinii co do kamienowania kobiety.

¹³⁹ Gemara wyjaśnia, że ten kamień był tak duży, że podnosiło go dwóch świadków.

¹⁴⁰ Z siłą, por. Sanh 55b.

¹⁴¹ Obowiązek ukamienowania został wykonany.

¹⁴² Wszyscy zgromadzeni biorą w tym udział.

¹⁴³ Por. Pwt 17,7.

¹⁴⁴ Według rabiego Eliezera po ukamienowaniu należało jeszcze powiesić zwłoki mężczyzny lub kobiety. Rabi Eliezer opiera swoją opinię na Pwt 21,22: 'Jeśli ktoś popełnił grzech zasługujący na śmierć, zostanie uśmiercony i powieszysz go na drzewie'.

¹⁴⁵ Por. Sanh 7,5.

¹⁴⁶ Mędrcy opierają swoją opinię na Lb 15,30. Halacha zgodna jest z opinią Mędrców.

¹⁴⁷ Sanh 46a.

¹⁴⁸ Mędrcom.

¹⁴⁹ Jednego dnia. To nie może stanowić dowodu, gdyż jest niezgodne z prawem.

¹⁵⁰ Żeby przeprowadzić uczciwy proces, nie można rozstrzygać w jednym sądzie dwóch spraw jednocześnie.

¹⁵¹ Po ukamienowaniu.

¹⁵² Według komentarzy zdaniem rabiego Jose jeden koniec słupka powinien stać na ziemi, a drugi miał być oparty o ścianę.

¹⁵³ Jak rzeźnicy wieszają zarżnięte zwierzę. Halacha nie podziela opinii rabiego Jose.

¹⁵⁴ Żeby pochować go jeszcze przed zachodem słońca.

¹⁵⁵ Por. Pwt 21,23.

¹⁵⁶ W tekście zastosowano eufemizm ze względu na wielki szacunek do Imienia Bożego. Przestępca przeklął Imię Boże, dlatego został skazany na ukamienowanie. Kodeks Kaufmanna nazywa rzecz po imieniu używając w tym miejscu terminu *kilel* – dosł. 'przeklął'.

Kiedy był¹⁵⁷ w odległości czterech łokci od miejsca kamienowania, zdzierano z niego jego szaty. Mężczyznę zasłanianiano z przodu¹⁵⁸, a kobietę z przodu i z tyłu¹⁵⁹; to są słowa rabiego Jehudy¹⁶⁰. Mędrcy zaś mówią: Mężczyznę kamieniuje się nago, ale kobiety nie można kamienować nago¹⁶¹. (Sanh 6,3).

Spalenie wnętrzości

Ta miszna omawia karę śmierci przez spalenie i poucza, że nie chodziło tu o spalenie ciała, ale wnętrzości skazanego lub jak mówi Gemara jego duszy (Sanh 52a). Spalenie duszy i pozostawienie ciała wydedukowano z fragmentów Tory: Kpł 10,6; 19,18; Lb 17,4.

Tak postępowano¹⁶² ze skazanym¹⁶³ na spalenie¹⁶⁴: zanurzano go w łąjnie¹⁶⁵ aż do kolan¹⁶⁶, wkładano szorstki szal do miękkiego¹⁶⁷ i owijano wokół jego szyi; jeden [świadek] ciągnął do siebie i drugi [świadek] ciągnął do siebie¹⁶⁸, aż [skazany] otworzył usta, wtedy roztopiano sztabkę¹⁶⁹ ołowiu i wlewano mu do gardła¹⁷⁰, a [roztopiony ołów] spływał do jego jelit i przepalał jego wnętrzości. Rabi Jehuda mówi: Jeśliby jednak zmarł w ich rękach¹⁷¹, to nie wypełniliby wobec niego nakazu spalenia¹⁷²; powinni raczej kleszczami otwierać jego usta siłą i wtedy roztopić sztabkę ołowiu i wlać mu do gardła¹⁷³, tak żeby [roztopiony ołów] spłynął do jego jelit i przepalił jego wnętrzości. Rabi Elazar ben Cadok powiedział: Zdarzyło się,

¹⁵⁷ Skazany na ukamienowanie.

¹⁵⁸ Jego intymne miejsce.

¹⁵⁹ Ponieważ to dyktuje skromność.

¹⁶⁰ Według rabiego Jehudy również kobietę kamienowano nago.

¹⁶¹ Nawet z zasłonięciem miejsc intymnych z przodu i z tyłu. Halacha podziela opinię Mędrców.

¹⁶² W tekście oryginalnym występuje tu termin *micwa* – dosł. ‘przykazanie, nakaz, obowiązek religijny, dobry uczynek’.

¹⁶³ W tekście oryginalnym liczba mnoga.

¹⁶⁴ Postępowano według ustalonego porządku.

¹⁶⁵ Na znak hańby i poniżenia.

¹⁶⁶ Żeby się nie kręcił i nie przeszkadzał w egzekucji.

¹⁶⁷ Żeby nie zranić jego szyi.

¹⁶⁸ Świadkowie ciągnęli za końce szala dusząc skazanego, żeby otworzył usta.

¹⁶⁹ Hebr. *petila* - ‘skręcony sznurek, knot, sztabka’. Gemara (Sanh 52a) wyjaśnia, że mowa tu o sztabce ołowiu, podobnie Jastrow, M., *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*, New York 1982, s. 1254.

¹⁷⁰ W tekście oryginalnym *letoch piw* – ‘do środka jego ust’.

¹⁷¹ Jeśliby świadkowie ciągnęli szal zbyt mocno i zbyt długo, tak iżby udusili skazanego, wykonaliby wyrok uduszenia.

¹⁷² Naraziliby siebie na niewypełnienie obowiązku spalenia.

¹⁷³ W tekście oryginalnym *letoch piw*- ‘do środka jego ust’

że córka kapłana dopuściła się nierządu¹⁷⁴, owinęli ją wiązками gałęzi i spalili¹⁷⁵. Odpowiedzieli¹⁷⁶ mu: Sąd w tamtym czasie nie znał się na rzeczy¹⁷⁷. (Sanh 7,2).

Uduszenie

Tak postępowano¹⁷⁸ ze skazanym¹⁷⁹ na uduszenie: zanurzano go w łajnie¹⁸⁰ aż do kolan, wkładano szorstki szal do miękkiego i owijano wokół jego szyi¹⁸¹; jeden [świadek] ciągnął do siebie i drugi [świadek] ciągnął do siebie¹⁸¹, aż uszło zeń życie¹⁸². (Sanh 7,3).

Ścięcie

Ta miszna opisuje ścięcie, którego w praktyce nie stosowano:

Tak postępowano ze skazanym¹⁸³ na ścięcie: odcinano mu głowę mieczem w taki sposób, jak robiły to władze [rzymskie]¹⁸⁴. Rabi Jehuda mówi: To jest barbarzyństwo; raczej powinni położyć jego głowę na pniu i odciąć ja tasakiem. Powiedzieli mu¹⁸⁵: Nie ma bardziej obrzydliwej kary śmierci niż ta¹⁸⁶. (Sanh 7,3).

¹⁷⁴ Opierając się na Kpł 21,9 sąd skazał ją na śmierć przez spalenie.

¹⁷⁵ Sędziowie dosłownie zrozumieli wspomniany wyżej tekst Tory Kpł 21,9 sądząc, że mowa tu o spaleniu całego ciała.

¹⁷⁶ Mędrcy.

¹⁷⁷ Gemara (Sanh 52b) wyjaśnia, że to był sąd składający się z saduceuszy, którzy nie znali Ustnej Tradycji i dosłownie odczytywali Torę Spisaną.

¹⁷⁸ W tekście oryginalnym *micwa* - dosł. 'nakaz', 'obowiązek religijny', por. poprzednią misznę. Ten termin wprowadza wszystkie wspomniane tu rozporządzenia dotyczące wykonania kar śmierci.

¹⁷⁹ W tekście oryginalnym liczba mnoga.

¹⁸⁰ Opis do pewnego momentu identyczny jak w rozporządzeniu dotyczącym kary śmierci przez spalenie, por. poprzednią misznę.

¹⁸¹ W komentarzach do tego fragmentu pojawiają się niewyjaśnione wątpliwości. Dlaczego skazanego zanurzano w łajnie po kolana, żeby nie mógł się ruszać, skoro nie używano tu roztopionego ołowiu i nie było obawy porażenia jego ciała z zewnątrz jak w przypadku spalenia? Dlaczego szorstki szal owijano w miękki, skoro nie było tu konieczności wymuszenia na skazanym otwarcia ust? Prawdopodobnie sądy ujednoliciły procedury wykonania tych obu kar, tzn. uduszenia i spalenia.

¹⁸² Aż wyzionął ducha. W tekście oryginalnym występuje tu termin *nefesz*, który często jest rozumiany jako 'życie'. Więcej na ten temat R. Marcinkowski, *Pojmowanie duszy w judaizmie, w: Antropologiczno-językowe wizerunki duszy w perspektywie międzykulturowej*, t. 1. *Dusza w oczach świata*, Warszawa 2016, s. 79-92; tenże: *The soul in Hebrew idioms and biblical sayings*, in: *The Soul in the Axiosphere from an Intercultural Perspective*, volume one, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge 2020, p. 126-163.

¹⁸³ W tekście oryginalnym liczba mnoga.

¹⁸⁴ Na stojąco.

¹⁸⁵ Mędrcy do rabiego Jehudy.

¹⁸⁶ Ponieważ przypomina dzielenie zwierzęcego mięsa. Mędrcy i rabi Jehuda prowadzą dysputę

Możliwość uniewinnienia nawet po ogłoszeniu wyroku skazującego na śmierć

Nawet po ogłoszeniu wyroku skazującego na karę śmierci, kiedy skazany był prowadzony na miejsce egzekucji, istniała jeszcze możliwość uwolnienia go, jeśli znalazły się okoliczności za tym przemawiające.

Kiedy zakończono proces sądowy¹⁸⁷, wyprowadzano skazanego na ukamienowanie¹⁸⁸. Miejsce kamienowania znajdowało się poza sądem, jak napisano: ‘Wyprowadź bluźniercę’¹⁸⁹. Jeden stał obok wejścia do sądu z chustą w ręku, a drugi dosiadał konia¹⁹⁰ z dala od niego, ale tak, że go widział¹⁹¹. Jeśli ktoś powiedział: ‘Mam coś przemawiającego za uniewinnieniem go’, to ten¹⁹² machał chustą, a tamten na koniu ruszał z kopyta i zatrzymywał¹⁹³ [prowadzonego na ukamienowanie]¹⁹⁴. A nawet jeśli on¹⁹⁵ sam powiedział: ‘Mam coś przemawiającego za uniewinnieniem mnie’, to zwracano go¹⁹⁶ nawet cztery albo pięć razy, jeśli tylko miał coś istotnego do powiedzenia¹⁹⁷. Jeśli stwierdzili jego niewinność, to uwalniali go¹⁹⁸; a jeśli nie, był prowadzony na ukamienowanie. Szedł przed nim herold¹⁹⁹ [i głosił:] ‘Człowiek taki to a taki, syn takiego to a takiego wychodzi na ukamienowanie, ponieważ popełnił takie to a takie przestępstwo, a taki to a taki i taki to a taki są świadkami [w] jego [sprawie], a jeśliby ktoś znał coś na jego obronę, niech przyjdzie i wstawi się za nim’²⁰⁰. (Sanh 6,1).

---

opisaną w Gemarze powołując się na fragmenty Tory: Kpł 18,3; 26,25; Wj 21,20 i Pwt 13,16. Hałacha zgodna z opinią Mędrców.

¹⁸⁷ I wydano wyrok skazujący na karę śmierci przez ukamienowanie.

¹⁸⁸ Jeszcze tego samego dnia.

¹⁸⁹ Por. Kpł 24,14.

¹⁹⁰ Rękopis Kaufmanna opuszcza ten fragment..

¹⁹¹ Żeby w razie znalezienia dowodu przemawiającego za uwolnieniem skazanego można było szybko powstrzymać egzekucję.

¹⁹² Stojący przed wejściem do sądu.

¹⁹³ Skazanego.

¹⁹⁴ Sąd w tym czasie rozpatrywał nowy argument.

¹⁹⁵ Skazany.

¹⁹⁶ Do sądu.

¹⁹⁷ Gemara wyjaśnia, że zwracano go dwukrotnie, a potem wysyłano do niego dwóch sędziów, żeby rozpatrzyli jego nowy argument.

¹⁹⁸ Po ogłoszeniu uniewinnienia.

¹⁹⁹ Gemara wyjaśnia, że herold ogłaszał to wcześniej podając godzinę egzekucji, żeby dać jeszcze szansę na znalezienie argumentu przemawiającego za uniewinnieniem skazanego.

²⁰⁰ Jeśli ktoś się za nim wstawił, rozpatrywano jego argumenty i opóźniano egzekucję.

Wyznanie grzechów przed egzekucją

Przed egzekucją nakłaniano skazanego do wyznania grzechów:

Kiedy był w odległości około dziesięciu łokci od miejsca kamienowania, mówiono mu: ‘Złóż wyznanie’²⁰¹, ponieważ taki był zwyczaj wyznania grzechów przez prowadzonych na śmierć²⁰², gdyż każdy, kto wyzna swoje grzechy, będzie miał udział w przyszłym świecie. (Sanh 6,2).

Podlegający ukamienowaniu

Ta miszna podaje listę podlegających ukamienowaniu, a w następnych lekcjach aż do końca ósmego rozdziału traktatu Sanhedryn omawia się każdy przypadek oddzielnie.

Ci²⁰³ podlegają karze ukamienowania: ten, kto spółkuje ze swoją matką, z żoną ojca²⁰⁴, z synową, z mężczyzną lub ze zwierzęciem i kobieta dopuszczająca²⁰⁵ zwierzę, bluźnierca²⁰⁶ i bałwochwalca²⁰⁷, ten, kto oddaje część swojego potomstwa Molochowi, wywołujący duchy zmarłych i przepowiadający przyszłość²⁰⁸, ten, kto bezcześci szabat, kto przeklina swojego ojca lub swoją matkę²⁰⁹, ten, kto spółkuje z zaręczoną dziewczyną²¹⁰, ten, kto nakłania [innych do bałwochwalstwa]²¹¹, ten, kto prowadzi [całe miasto] na manowce²¹², czarodziej²¹³ oraz nieposłuszny

²⁰¹ Przyznaj się do popełnionego czynu i wyznaj inne grzechy.

²⁰² Co miało zapewnić odkupienie ich grzechów.

²⁰³ Spośród osiemnastu wymienionych tu przestępstw zasługujących na ukamienowanie, niektóre zostały wyraźnie określone przez Torę, a o innych jest napisane: ‘jego krew będzie na nim’ lub ‘ich krew będzie na nich’. Zdaniem Mędrców powyższe wyrażenia także wskazują na ukamienowanie, gdyż jest to wskazane w Torze: *baewen jirgemu otam* – ‘obrzucą ich kamieniami’ (Kpł 20,27). W pozostałych przypadkach, gdzie nie występują powyższe wyrażenia określające winę, Mędrcy wydedukowali karę ukamienowania przez analogię, por. Sanh 54b, 89b; Kehati, P., *Misznajot mewoarot*, Jeruzalaim 2003, Sanh 7,4.

²⁰⁴ Nawet jeśli nie jest jego matką.

²⁰⁵ Do siebie.

²⁰⁶ Ten, kto przeklina Boga, por. następną misznę.

²⁰⁷ Dopuszczający się idolatrii, por. Sanh 7,6.

²⁰⁸ Te trzy przypadki omawia Sanh 7,7.

²⁰⁹ Obydwa przypadki omawia Sanh 7,8.

²¹⁰ Por. Sanh 7,9.

²¹¹ Chodzi tu o nakłanianie do idolatrii poszczególnych osób.

²¹² Mowa tu o prowodyrze, który sprowadza na drogę bałwochwalstwa wielu ludzi, np. całe miasto. Powyższe dwa przypadki opisuje Sanh 7,10.

²¹³ Wyjaśnione w Sanh 7,11.

i krnąbrny syn²¹⁴. Spółkujący ze swoją matką²¹⁵ odpowiada za [złamanie zakazu dotyczącego] matki i żony ojca²¹⁶. Rabi Jehuda mówi: Odpowiada tylko z powodu matki.²¹⁷ Spółkujący z żoną ojca²¹⁸ odpowiada z powodu żony ojca i z powodu żony mężczyzny²¹⁹, bez różnicy czy za życia ojca, czy po jego śmierci i nieważne czy w czasie narzeczeństwa, czy małżeństwa spółkujący ze swoją synową odpowiada z powodu synowej²²⁰ i z powodu żony mężczyzny²²¹ i nie ma znaczenia czy za życia syna, czy po jego śmierci²²² i bez różnicy czy w czasie narzeczeństwa, czy małżeństwa: spółkujący z mężczyzną²²³ lub ze zwierzęciem²²⁴ i kobieta dopuszczająca²²⁵ zwierzę²²⁶: jeśli zgrzeszył człowiek, to w czym zgrzeszyło zwierzę²²⁷? Ponieważ za jego pośrednictwem spadło na człowieka nieszczęście, dlatego Pismo mówi: Zostanie ukamienowane²²⁸. Inny powód²²⁹: żeby nie było tak, że zwierzę będzie przechodziło w miejscu publicznym, a [ludzie] powiedzą: To jest [zwierzę], przez które taki to a taki został ukamienowany²³⁰. (Sanh 7,4).

²¹⁴ Co wyjaśniono w ósmym rozdziale tego traktatu.

²¹⁵ Jeśli spółkował ze swoją matką nierozmyślnie, powinien złożyć dwie ofiary przebłagalne za grzech.

²¹⁶ Spółkujący ze swoją matką zasługuje na karę śmierci, jeśli zrobił to rozmyślnie lub był wcześniej ostrzeżony przez świadków, gdyż złamał dwa zakazy dotyczące: odkrycia nagości matki (Kpł 18,7) oraz odkrycia nagości żony ojca (Kpł 18,8; 20,11) i jeśli nie był przed tym ostrzeżony, to podlega karze wyćpienia *karet*, a jeśli zrobił to nieumyślnie, powinien złożyć ofiarę przebłagalną za grzech, a nawet dwie ofiary, na co już wyżej wskazano. Komentarze wyjaśniają, że jeśli ojciec już nie żył, to syn spółkujący z matką nie ponosi winy za cudzołóstwo.

²¹⁷ Zdaniem rabiego Jehudy, który opiera się na Kpł 18,7, powinien złożyć jedną ofiarę przebłagalną za grzech. Halacha nie podziela tej opinii.

²¹⁸ Która nie jest jego matką.

²¹⁹ Jeśli zrobił to nieumyślnie, powinien złożyć dwie ofiary przebłagalne za grzech, ponieważ ona jest żoną jego ojca i jest mężatką (jeśli ojciec jeszcze żyje).

²²⁰ Por. Kpł 18,15.

²²¹ Powinien złożyć dwie ofiary przebłagalne za grzech, ponieważ synowa jest także mężatką.

²²² Zakaz synowej obowiązuje także po śmierci syna, nie obowiązywałby zakaz mężatki, skoro nie byłaby nią.

²²³ Obaj mężczyźni powinni ponieść śmierć, por. Kpł 20,13.

²²⁴ Człowiek i zwierzę powinni ponieść śmierć, por. Kpł 20,15.

²²⁵ Do siebie.

²²⁶ Kobieta i zwierzę mają być zabite, por. Kpł 20,16.

²²⁷ Nie jest rozumną istotą, nie powinno ponosić winy.

²²⁸ Por. Kpł 20,15-16.

²²⁹ Hebr. *dawar acher* - dosł. 'inna sprawa'.

²³⁰ Bóg ponieść szkodę na honorze z powodu grzesznika.

Podlegający karze spalenia

To są ci, którzy [podlegają karze] spalenia: ten, kto ma relacje intymne z kobietą i jej córką²³¹ oraz córka kapłana, która dopuściła się cudzołóstwa²³². Prawo²³³ kobiety i jej córki obejmuje także [każdy przypadek, w którym mężczyzna utrzymuje intymne relacje] ze swoją córką²³⁴ lub córką jego córki, lub córką jego syna, córką jego żony²³⁵ lub córką jej córki, lub córką jej syna, lub ze swoją teściową, lub matką jego teściowej lub matką jego teścia²³⁶. (Sanh 9,1).

Podlegający karze ścięcia

A to są ci, którzy podlegają karze ścięcia: morderca²³⁷ oraz mieszkańcy miast bałwochwalczych²³⁸. Jeśli morderca uderzył swojego bliźniego kamieniem lub tępym narzędziem²³⁹ albo wepchnął go do wody lub w ogień, tak, że [tamten] nie mógł się stamtąd wydostać i zmarł, to [ten] jest winien²⁴⁰. Jeśli jednak wepchnął go do wody lub w ogień i [tamten] mógł się stamtąd wydostać, ale zmarł, to [ten] nie ponosi winy. Jeśli szczał go psem²⁴¹ lub straszył wężem²⁴², to nie ponosi winy²⁴³. Jeśli jednak sprawił²⁴⁴, że wąż go ukąsił – rabi Jehuda obciąża go winą²⁴⁵, Mędrcy zaś zwalniają go²⁴⁶. Jeśli uderzył swojego kolegę bez różnicy czy kamieniem, czy pięścią

²³¹ Jedna z nich jest jego żoną. Takich relacji zabrania Tora, która nakazuje spalenie, por. Kpł 18,17; 20,14.

²³² Komentarze wskazują, że mowa tu o mężatce, której za cudzołóstwo groziła kara spalenia. Mężczyznę zaś skazywano na karę śmierci przez uduszenie, por. Kpł 21,9; Ter 7,2; Albeck, Ch., *Sziszta Sidre Miszna* (hebr. Sześć Porządków *Miszny*), Jeruzalaim (Jerozolima) 2008, cytowane dalej jako Albeck IV, s. 198; Danby, H., *The Mishnah. Translated from the Hebrew with Introduction and Explanatory Notes*. Peabody, Massachusetts 2016, s. 395; Kehati, Sanh 9,1.

²³³ Prawo Tory skazujące na spalenie obejmuje także dziewięć następujących przypadków.

²³⁴ Nawet jeśli jej matka nie jest jego żoną.

²³⁵ Nawet jeśli jest jego pasierbicą.

²³⁶ Razem z córką kapłana, która dopuściła się cudzołóstwa, mamy dziesięć przypadków złamania prawa, które karano spaleniem.

²³⁷ Por. Wj 21,12-20; Kpł 26,25; Sanh 52b.

²³⁸ Spośród Izraela, o których Tora mówi: ‘doszczętnie wytracisz mieszkańców tego miasta ostrzem miecza’, por. Pwt 13,16.

²³⁹ W tekście oryginalnym występuje termin *barzel*- dosł. ‘żelazo’, por. Lb 35,16.

²⁴⁰ Podlega karze śmierci przez ścięcie.

²⁴¹ Pies pogryzł poszkodowanego, tak że zmarł.

²⁴² Wąż go ukąsił, skutek czego ten zmarł.

²⁴³ Nie podlega karze śmierci przez ścięcie, gdyż nie był bezpośrednim sprawcą śmierci.

²⁴⁴ Celowo przysunął węża do ciała ofiary.

²⁴⁵ Gdyż to jest tak, jakby zabił go własnoręcznie. Wąż był narzędziem zbrodni w jego rękach.

²⁴⁶ Mędrcy zwalniają go z winy, ponieważ wąż sam ukąsił ofiarę, a trzymający węża brał w tym udział tylko pośrednio, por. Sanh 78a.

i uznano, że on umrze, ale jego stan się poprawił²⁴⁷, a potem się pogorszył i zmarł, to [sprawca] ponosi winę²⁴⁸. Rabi Nechemja mówi: Należy uznać go niewinnym²⁴⁹, gdyż są podstawy do takiej decyzji²⁵⁰. (Sanh 9,1).

Podlegający karze uduszenia

Jedenasty rozdział traktatu Sanhedryn zamyka omawianie czterech kar śmierci i skupia się na karze uduszenia wskazując, kto i za jakie czyny podlega tej karze. Tora nie wspomina bezpośrednio kary śmierci przez uduszenie, ale Mędrzy doszli do wniosku, że każda niesprecyzowana w Torze śmierć jest karą przez uduszenie.

Ci podlegają [karze] uduszenia: ten, kto bije swojego ojca lub swoją matkę²⁵¹; ten, kto porywa osobę²⁵² spośród Izraela²⁵³; mędrzec²⁵⁴, który buntuje się przeciw decyzji sądu; fałszywy prorok²⁵⁵; ten, kto prorokuje w imieniu obcego boga²⁵⁶; spółkujący z żoną mężczyzny²⁵⁷; fałszywie świadczący przeciw córce kapłana i ten, kto utrzymuje z nią intymne relacje²⁵⁸. Ten²⁵⁹, kto bije swojego ojca lub swoją

²⁴⁷ Por. Wj 21,18.

²⁴⁸ Zgodnie z Wj 21,12 podlega karze śmierci.

²⁴⁹ Rabi Nechemja zauważa, że skoro stan zdrowia poszkodowanego początkowo się poprawił, to może sugerować, że uderzenie nie było przyczyną jego śmierci. Inni przychylają się do opinii Pierwszego Tannaity wskazującego na ocenę stanu zdrowia pokrzywdzonego, ‘że on umrze’ i widzą sprawcę jako zabójcę.

²⁵⁰ W tekście oryginalnym występuje tu zwrot *szeragłajim ladawar* – dosł. ‘ponieważ są nogi do sprawy’, który pojawił się już dwukrotnie w traktacie *Nazir*; gdzie go wyjaśniano, por. Naz 9, 3-4.

²⁵¹ Por. Wj 21,15.

²⁵² Hebr. *nefes* - dosł. ‘dusza’ oznacza tu osobę, człowieka. Więcej na temat rozumienia terminu *nefes* zob. R. Marcinkowski, *Pojmowanie duszy w judaizmie*, w: *Antropologiczno-językowe wizerunki duszy w perspektywie międzykulturowej*, t.1. *Dusza w oczach świata*, Warszawa 2016, s. 79-92; tenże: *The soul in Hebrew idioms and Biblical sayings*, in: *The Soul in the axiosphere from an Intercultural Perspective*, Volume one, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge 2020, p 126-163.

²⁵³ Mowa tu o porwaniu kogoś z zamiarem sprzedaży go, por. Wj 21,16.

²⁵⁴ W tekście oryginalnym *zaken* - dosł. ‘starzec’. Mowa tu o mędrцу żydowskim, który ze względu na swą mądrość i fachowość został upoważniony przez Sanhedryn do zabierania w nim głosu. Jednak jako ekspert wystąpił przeciw oficjalnemu postanowieniu Sanhedrynu, por. następną misznę.

²⁵⁵ Por. Sanh 11,5.

²⁵⁶ Wyjaśnione w Sanh 11,6.

²⁵⁷ Obydwoje podlegają karze śmierci, por. Kpł 20,10.

²⁵⁸ Mowa tu o zamężnej córce kapłana, która nie była wierna swojemu mężowi, za co groziła jej kara śmierci przez spalenie, por. Sanh 9,1. Ten, kto utrzymywał z nią intymne relacje, skazywany był na karę śmierci przez uduszenie jak każdy, kto złamał prawo dotyczące żony mężczyzny (*eszet isz*). Jeśli ktoś fałszywie świadczył przeciw córce kapłana i udowodniono mu to, nie podlegał jednak tej karze, na którą skazana byłaby córka kapłana, czyli na śmierć przez spalenie, ale karano go śmiercią przez uduszenie, jakby z nią spółkował, co wyjaśniono pod koniec tego rozdziału traktatu Sanhedryn. Por. także Mak 1,4.

²⁵⁹ Po wymienieniu podlegających karze śmierci przez uduszenie następuje teraz uszczegółowienie zagadnienia.

matkę nie ponosi winy²⁶⁰, dopóki ich nie posiniaczy. Z większą surowością traktuje się tego, kto przeklina niż tego, kto bije²⁶¹, ponieważ ten, kto przeklina ich po ich śmierci jest winny²⁶², a ten, kto uderzy ich po ich śmierci, nie ponosi winy²⁶³. Ten, kto porywa osobę spośród Izraela²⁶⁴, nie ponosi winy, dopóki nie wprowadzi go do swojej domeny²⁶⁵. Rabi Jehuda mówi: Dopóki nie wprowadzi go do swojej domeny i nie wykorzysta go, jak napisano: 'I znęcał się nad nim, i sprzedał go'²⁶⁶. Jeśli ktoś²⁶⁷ porwał własnego syna - rabi Jiszmael, syn²⁶⁸ rabiego Jochanana ben Beroka uznaje go winnym²⁶⁹, Mędrcy zaś zwalniają [go]²⁷⁰. Jeśli porwał kogoś, kto jest w połowie niewolnikiem, a w połowie człowiekiem wolnym²⁷¹ - rabi Jehuda uznaje go²⁷² winnym, Mędrcy zaś zwalniają [go]²⁷³. (Sanh 11,1).

Oddzielne miejsca pochówku dla straconych

Oddzielne miejsca pochówku dla skazanych przez sąd na karę śmierci, na których wyrok wykonano.

Nie chowano go²⁷⁴ w grobie jego przodków²⁷⁵, ale były przygotowane przez sąd dwa cmentarze, jeden dla ściętych i uduszonych, i jeden dla ukamienowanych i spalonych²⁷⁶. (Sanh 6,5).

²⁶⁰ Nie będzie skazany na karę śmierci.

²⁶¹ Swoich rodziców.

²⁶² Zgodnie z Gemarą podlega karze ukamienowania, gdyż rani duszę, która żyje po śmierci, por. Wj 21,17; Kpł 20,9; Sanh 7,8.

²⁶³ Ten, kto bije rodziców po ich śmierci, nie podlega karze, gdyż nie może im zrobić sińców, por. Albeck IV 206; Kehati, Sanh 11,1.

²⁶⁴ Jak wyjaśniono wyżej, mowa tu o porwaniu kogoś z zamiarem sprzedaży go, por. Wj 21,16. W tekście biblijnym występuje tu termin *isz* - dosł. 'człowiek', a w tekście Miszny zastąpiono go wyrazem *nefes*.

²⁶⁵ Por. WJ 21,16.

²⁶⁶ Czyli traktował go jak niewolnika, por. Pwt 24,7. Gemara dodaje, że muszą być spełnione trzy warunki: musi go porwać, wykorzystać i sprzedać. Dopiero wtedy podlega karze śmierci.

²⁶⁷ Ojciec.

²⁶⁸ Niektóre teksty Miszny opuszczają *rabi Jiszmael beno szel* - dosł. 'rabi Jiszmael, syn...'

²⁶⁹ Kary śmierci.

²⁷⁰ Mędrcy zwalniają go z kary śmierci. Halacha podziela opinię Mędrców.

²⁷¹ Mowa tu o porwanym, który był wcześniej niewolnikiem dwóch panów i jeden uwolnił go z niewolnictwa, dlatego jest w połowie niewolnikiem i w połowie człowiekiem wolnym.

²⁷² Rabi Jehuda uznaje winnym kary śmierci tego, kto go porwał, zniewolił i sprzedał.

²⁷³ Mędrcy zwalniają go z kary śmierci za porwanie, zniewolenie i sprzedanie człowieka na wół wolnego i w połowie niewolnika, gdyż prawo to dotyczy tylko ludzi wolnych-Izraelitów, a nie niewolników, por. Pwt 24,7. Halacha podziela opinię Mędrców.

²⁷⁴ Skazańca, na którym wykonano wyrok śmierci.

²⁷⁵ Hebr. *bekiwrot awotaw* - dosł. 'w grobach jego ojców'. Niegodziwi nie powinni spoczywać razem ze sprawiedliwymi.

²⁷⁶ Były przygotowane dwa oddzielne miejsca pochówku dla skazanych przez sąd na karę śmierci,

Zbieranie kości z miejsca pochówku

Kiedy ciała tych, na których wykonano karę śmierci, uległy rozpadowi, ich krewni zbierali ich kości z miejsca pochówku wyznaczonego przez sąd i składali je w grobach ich przodków.

Kiedy ciało uległo rozpadowi, zbierali²⁷⁷ kości²⁷⁸ i grzebali je w swoim miejscu²⁷⁹. A krewni przychodzili i pozdrawiali sędziów i świadków jakby chcieli powiedzieć: 'Nie żywimy do was urazy w naszych sercach, ponieważ sprawiedliwie osądziliście'²⁸⁰. Nie zachowywali jednak żałoby²⁸¹, jedynie opłakiwali po cichu²⁸², ponieważ opłakiwanie kryje się w samym sercu²⁸³. (Sanh 6,6).

Zakończenie

Traktat Sanhedryn bardzo szczegółowo i w wielu aspektach rozważa zagadnienia prawa karnego, w szczególności w odniesieniu do wspomnianych wyżej czterech kar śmierci. Ze względu na ograniczoną objętość artykułu nie sposób omówić w nim wszystkich rozważanych spraw i poruszanych kwestii. Zasygnalizowanie ważniejszych z nich niech będzie zachętą dla zainteresowanych do sięgnięcia po Misznę i dokładniejszego zapoznania się z tematem.

---

na których wyrok wykonano. Niektóre wersje Miszny podają odwrotną kolejność w przydzielaniu straconym ich miejsca pochówku (por. np. Kaufmann i Eshkol). Ta miszna potwierdza pośrednio cztery rodzaje kar, które zostały wymienione na początku siódmego rozdziału, por. Sanh 7,1.

²⁷⁷ Krewni skazańców zbierali ich kości.

²⁷⁸ Po upływie około roku od pogrzebu wygarniano kości z kamiennego grobu (M Kat 1,5-6) i składano je w małej kamiennej lub glinianej urnie, por. J 12,6-13,29; 2 Krl 6,11; 2 Krn 24,8 nn; Pes 8,8.

²⁷⁹ Komentarze wyjaśniają, że w grobach przodków.

²⁸⁰ Tak, jakby nie sędziowie przy pomocy świadków skazali krewnych na karę śmierci, ale raczej oni sami zasłużyli sobie na nią przez swój grzech i sprzeniewierzenie się Prawu Tory.

²⁸¹ Nie okazywali tego otwarcie, jak to jest opisane w traktacie *Moed Katan*, por. M Kat 3,7-9.

²⁸² Gdyż nawet sam Bóg martwi się przelaną krwią niegodziwców, por. poprzednią misznę.

²⁸³ Por. Jr 13,17.

Literatura:

- Albeck, Ch., *Szisz Sidre Miszna* (hebr. Sześć Porządków *Miszny*). Jeruzalaim (Jerozolima) 2008, The Bialik Institute Jerusalem and Dvir Publishing House.
- Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Ed. Elliger K., Rudolph W., Stuttgart 1969, Württembergische Bibelanstalt.
- Danby, H., *The Mishnah. Translated from the Hebrew with Introduction and Explanatory Notes*. Peabody, Massachusetts 2016, Hendrickson Publishers Marketing, LLC.
- Jastrow, M., *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*, New York 1982, The Judaica Press.
- Kehati, P., *The Mishnah. A New Translation With a Commentary*, (Transl.) Rafael Fisch, Jerusalem 1994, Maor Wallach Press.
- Kehati, P., *Misznejot mewaorat*, Jeruzalaim 2003, Dfus Chemed.
- Marcinkowski, R., *The soul in Hebrew idioms and biblical sayings*, in: *The Soul in the Axiosphere from an Intercultural Perspective*, volume one, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge 2020.
- Marcinkowski, R., *Pojmowanie duszy w judaizmie*, w: *Antropologiczno-językowe wizerunki duszy w perspektywie międzykulturowej*, t. 1. *Dusza w oczach świata*, Warszawa 2016,
- Marcinkowski, R., *Miszna: Naszim (Kobiety)*, Wstęp, przekład z języka hebrajskiego i opracowanie: Roman Marcinkowski, Warszawa–Bellerive-sur-Allier 2016, Wydawnictwo DiG – Edition La Rama
- Marcinkowski, R., *Miszna: Moed (Święto)*, Warszawa 2014, Wydawnictwo DiG.
- Marcinkowski, R., *Paradygmaty religijności w judaizmie rabinicznym*. Kraków 2004, Wydawnictwo Antykwa.
- Neusner, J., *The Mishnah. A New Translation*, New Haven – London 1988, Yale University Press.

Programy komputerowe:

- Hebrew Master Collection (Accordance 13)*
The Responsa Project 23 Plus. Ramat Gan, Bar-Ilan University